

Трансформація сучасного освітнього простору

Колективна монографія

2.4.	Формування навичок критичного мислення на практичних заняттях з іноземної мови в немовному закладі вищої освіти	...	117
2.5.	Дистанционная форма обучения как инновационный метод получения образования	...	123
Розділ третій.			
Історико-культурологічні та мовні чинники впливу на освітній процес			
		...	132
3.1.	Современные тенденции в профессиональной языковой подготовке будущего специалиста	...	132
3.2.	Політична ситуація 30-х років у художній біографії межі ХХ – ХХІ ст. на сторінках української преси	...	141
3.3.	Традиційна культура в сучасному освітньому просторі: проблеми і перспективи	...	152
3.4.	Культуротворчість особистості студента як педагогічний феномен	...	164
3.5.	Мультилінгвальна освіта у сучасному освітньому просторі	...	171
Розділ четвертий.			
Правові, економічні та управлінські аспекти розвитку сфери освіти			
		...	183
4.1.	Оновлення юридичної освіти в Україні як вимога часу	...	183
4.2.	Стратегіологія розвитку публікаційної відкритості та мотивації освітянина-науковця на засадах державотворчого патріотизму нації	...	188
4.3.	Управлінські підходи щодо формування еволюційних якостей закладів вищої освіти в процесі їх адаптації до зовнішнього середовища	...	199
4.4.	Сталий розвиток сфери культури та освіти як запорука соціальної безпеки України	...	206
4.5.	Тенденції розвитку дуальної освіти в Україні: сучасні реалії та перспективи	...	214
4.6.	Проблеми фінансового забезпечення освіти в Україні	...	219
4.7.	Політико-управлінські аспекти сучасного освітнього процесу	...	228
4.8.	Юридична антропологія як теорія і метод вивчення прав людини	...	234
Післямова			
		...	241

5. Клепко С. Цінності буття і цінності освіти / С. Клепко // Філософські обрії : Наук.-теорет. часопис інституту філософії імені Г. С. Сковороди та Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – К. – Полтава : ПДПУ імені В. Г. Короленка, 2003. – Вип. 10. – С. 260-271.
6. Культурологія. Краткий тематический словарь. – Ростов н/Д : «Феникс», 2001. – 192 с.
7. Личковах В. А. Філософія етнокультури. Теоретико-методологічні та естетичні аспекти історії української культури / В. А. Личковах. – К. : Вид. ПАРАПАН, 2011. – 196с.
8. Лозко Г. Етнологія України : Філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект / Галина Лозко. – [2-е вид., стереотипне]. – К. : «АртЕк», 2004. – 304 с.
9. Маєвська Л. М. Етнокультурне виховання: погляд на проблему / Л. М. Маєвська // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2005. – №8. – 240 с. – С. 95-98.
10. Мараєва У. М. Маркери української культури в епоху глобалізації // Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи: збірник матеріалів II-ої Міжнародної науково-практичної конференції. – Баку – Ужгород – Дрогобич: Посвіт, 2017. – 574-576.
11. Мараєва У. М. Символіка народної обрядовості в контексті української традиційної культури // Гуманітарний корпус: [збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії]. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – Вип. 4. – С. 155-158.
12. Мовчан П. Мова – явище космічне / Павло Мовчан // Літературна Україна. – 1989. – № 43. – С.46 – 48.
13. Онкович А. Д. Формування професійної компетентності вчителів української діаспори США засобами педагогічної періодики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А. Д. Онкович. – К., 2004. – 20 с.
14. Попов С. М. Трансформація зворотніх зв'язків зовнішнього і внутрішнього світу особистості у ціннісно-смысловий універсум духовності народу / С. М. Попов [Електронний ресурс] // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Філософські науки. – 2011. – Вип. 95. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/filos/2011_95/popov.pdf
15. Рудницька О. П. Українське мистецтво у полікультурному просторі: Навчальний посібник / О.П. Рудницька. – К. : «ЕксОб», 2000. – 208 с.
16. Усатенко Т. П. Українська національна школа: минуле і майбутнє. Українознавчий вимір / Усатенко Т. П. – К. : Наукова думка, 2003. – 286 с.
17. Ушинский К. Воскресные школы // К. Д. Ушинский. Собрание сочинений: В 11 т. – Т. 2. – Москва – Ленинград: Изд. Акад. пед. наук РСФСР, 1948. – С. 489 – 515. – 655 с.
18. Федь В. Діалог як соціокультурна практика / Володимир Федь // Вісник Львівського університету. Серія: Філософія. – 2009. – Вип. 12. – С. 145-154.
19. Філіпчук Г. Г. Українська етнокультура в змісті національно-загальної та педагогічної освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. пед. наук : спец. 13.00.04; 13.00.01 «Теорія і методика професійної освіти»; «Теорія і історія педагогіки» / Філіпчук Г. Г. – К., 1996. – 50 с.
20. Філософський словник соціальних термінів / [В. П. Андрущенко, М. І. Бойченко, М. І. Михальченко, Т. В. Андрущенко]. – [3-є вид., доповнене]. – Харків : «Р.И.Ф.», 2005. – 670 с.

Ордіна Лариса Леонідівна

Кандидат педагогічних наук

Білоцерківський національний аграрний університет

3.4. Культуротворчість особистості студента як педагогічний феномен

Сучасна освітня ситуація, що характеризується посиленням культурологічних підстав педагогічної науки і практики, формуванням єдиного загальноєвропейського освітнього простору, прагненням до діалогу культур, потребою в актуалізації педагогічного знання обумовлює тенденцію до «культуротворчої» організації освіти. На початку ХХІ ст. понятійний апарат категорії «культуротворчість» формалізувався і певною мірою систематизувався у працях західноєвропейської та української культурологічної думки. Завдяки

традиційному та новітньому підходам, термін «культуротворчість» набуває нових характеристик, які у різних аспектах свого застосування мають часом протилежні значення і часто вживаються як поняття, що не потребують особливих пояснень.

В українській філософській думці закладена традиція виокремлення й актуалізації різних аспектів формалізації понятійного апарату категорії «культуротворчість». Зокрема, у працях та окремих публікаціях В.П. Андрущенко, Ю.Л. Афанасьєва, О.П. Воєводіна, В.Ю. Даренського, С.В. Пролєєва, В.К. Суханцевої, Н.В. Хамітова проводиться екзистенціальний розподіл між поняттями культуротворчість та життєтворчість [1].

Відзначимо також акцентуацію представників вітчизняної наукової думки на проблемі нерозривного зв'язку діалогічного способу мислення та культуротворчості [2]. Фундаментальну роботу, в якій безпосередньо розкрито природу, системи, процеси культуротворчості представлено вітчизняним філософом В. Н. Леонтьєвою. У праці «Культуротворчий процес: обґрунтування та начала» вчена здійснює послідовну спробу аналізу культуротворчих процесів у вітчизняній і європейській філософській традиції, втілює принцип культуротворчості в розумінні світу та утвердженні особистісного начала як носія смислу в цьому світі. В. Н. Леонтьєва відзначає, що одиницею культуротворчого процесу є культурний акт як утвердження культурного явища (конкретної єдності змісту й культурної форми) [3].

У педагогіці поняття культуротворчості розглянуто Є. Бондаревською, Є. Бурцевою, Є. Лаврухіною, І. Макарецевою та ін. Є. Лаврухіна вважає освіту складовим процесом культуротворчості. Поняттям «культуротворчість» Є. Лаврухіна визначає єдність культурної діяльності соціально-індивідуального буття і механізму спадковості, який базується на здібності людини об'єктивувати сутнісні творчі сили, що проявляються у зародженні нових культурних форм, сенсів, цінностей, через їх виявлення, інтерпретацію, оцінку [4]. Т. Кузьміна розглядає культуротворчість як «єдність пізнавальної і перетворювальної діяльності особистості, що проявляється як в оволодінні культурними смислами, так і у виявленні нових культурних форм за допомогою інтерпретації, трансформування, оцінки [5,с.65]».

Ставлення до людини як суб'єкта є головною ознакою освіти, здійснюваною в контексті культури. Молодь є найбільш дієвою суспільною групою, яка знаходиться у стані саморозвитку і пошуку свого «Я», а освіта – це результат пошуку своєрідної, нової ідентичності, успішності, створення особистого нового стилю майбутнього життя.

Суть цього відношення визначив Ш. А. Амонашвілі, обґрунтувавши особистісно-гуманний підхід в освіті [6].

На думку Е. Фромма освіта необхідна людині не для того, щоб мати знання, а для того, щоб бути, відбутися як особистості [7]. Таке усвідомлення необхідне для виховання на гуманістичній основі якісно нової людини, адекватної соціокультурним умовам, що історично склалися в Україні – «людини культури», головними якими є моральність, гуманність, екологічне й етичне ставлення до навколишнього світу, людям й до самого себе, естетичне сприйняття світу, інтелектуальна розвиненість, здатність до рефлексії та саморозвитку, до використання своїх знань тільки в ім'я миру, добра, любові. Виховання такої людини є центральним, комплексним завданням сучасної педагогічної освіти. За таких умов виникає гостра необхідність повернути освіту і педагогіку в контекст культури, тому саме культура, за твердженням П. А. Флоренського, є середовищем, що вирощує і живить особистість [8].

Провідною діяльністю студентів є професійне навчання, або його поєднання з трудовою діяльністю. За допомогою навчання у вищій школі молодь досягає необхідної для професійної діяльності компетентності, освоює норми професійної субкультури, підвищує свої адаптаційні можливості, формує уявлення про бажаний спосіб життя. Поєднання роботи та навчання може сприяти освоєнню професійних ролей (у випадку роботи за фахом) або чинити негативний вплив (у разі великих тимчасових витрат на діяльність не за фахом).

Освітнє середовище володіє великою мірою складності, оскільки має декілька рівнів – від федерального, регіонального до основного свого першоелемента – освітнього середовища конкретного навчального закладу.

Заклад вищої освіти в сучасному українському суспільстві виконує цілу низку культуротворчих функцій:

1) залучення людини до досягнень культури, трансляція цих досягнень;

2) проникнення у внутрішню структуру особистості пануючих у суспільстві норм, ціннісних орієнтирів, стандартів поведінки і певної життєвої позиції, що формується у процесі навчання і освіти молоді;

3) диференціація і відбір молоді відповідно до індивідуальних потреб та інтересів, запитів і можливостей, професійної орієнтації і підготовки;

4) ЗВО є важливим каналом соціальної мобільності, який не тільки передає соціальний статус від покоління до покоління, але й змінює його;

5) Заклад вищої освіти пов'язаний з досвідом і знаннями, накопиченими поколіннями, і в цьому контексті є важливим детермінантом суспільства;

6) ЗВО пов'язаний з продукуванням і розповсюдженням різноманітних наукових, культурних і суспільно-політичних ідей.

Таким чином, освітнє середовище закладу вищої освіти розглядаємо як форму трансляції розширеного відтворення культурних норм, цінностей, ідей, як простір генерування суспільної ідеології, яка разом з її носіями перетворюється в культурі, як спосіб підготовки людини до оптимального існування в соціумі.

У нашому дослідженні культуротворчість розуміється як готовність суб'єкта, що базується на ціннісних орієнтаціях, до усвідомлення особистісної діяльності, спрямованої на досягнення гуманістичних відносин між людьми, що мають різний світогляд, різні ціннісні орієнтації, стереотипи поведінки, на розширення власного досвіду шляхом залучення до інших культур та поглядів. Дане визначення відображає багатокomпонентний склад явища, в якому, ґрунтуючись на традиційному описі складних психологічних явищ і процесів, можна виділити наступні структурні компоненти культуротворчості:

1. Когнітивний компонент культуротворчості проявляється в свідомому, осмисленому і відповідальному виборі людиною його власної позиції і активності з побудови творчих відносин. Значимість когнітивного компонента для нашого дослідження полягає у визнанні і усвідомленні складності і багатого розмаїття культур нашого світу, наших форм самовираження і способів прояву людської індивідуальності.

2. Практично-поведінковий компонент передбачає включення людини в різні види діяльності на основі співробітництва, взаєморозуміння з іншими людьми, прояв активності в тій чи іншій діяльності, творчого підходу у вирішенні поставлених завдань.

3. Аксиологічний компонент включає ціннісно-смыслову систему, в якій центральне місце займають культурні цінності людини, а також відповідальність за свій вибір життєвої позиції.

4. Особистісний компонент передбачає розрізнення культуротворчості, як стійкої особистісної позиції при виборі культурних, ціннісних, світоглядних орієнтирів, а також як сукупність особистісних якостей, які можуть визначати особистість як культуротворчу.

Культуротворчість, на нашу думку, базується на здатності людини до творчості, що в свою чергу, визначає творчі здібності особистості. У

розвитку здібностей особистості важливу роль відіграють психологічні фактори, оскільки їх розуміють як «характеристику індивіда з боку психічних явищ, які зумовлюють успішність його діяльності [9, с. 461]».

Г. С. Костюк наголошує на залежності здібностей від мотивації: «Спроможність особистості успішно виконувати всяку діяльність не існує поза зв'язком із тим, що спонукає її до цього [10, с. 311-312]». Одним із способів пояснення мотивів поведінки та їх класифікації полягає в тому, що передбачається існування певних внутрішніх мотиваційних станів, які характеризують нахили і потреби особистості. Це означає, що для успішної мотивації студента щодо творчої діяльності потрібно визначити такі його потреби, які формують і контролюють його поведінку. Саме творча діяльність сприяє розвитку нестандартного мислення, пошуку нових способів діяльності, вмінню висувати гіпотези, формувати проблеми та узагальнювати їх тощо.

Здатність до творчості як найвищого дару людини не може розвиватись в тому випадку, коли відсутня диференціація навчання залежно від здібностей особистості. Те, що творчості можна навчити, не викликає сумнівів. Сьогодні творчість перестала бути чимось особливим, винятковим. Міф про надприродну природу творчості руйнувався теоріями «повсякденної творчості», яка розглядається у сучасному світі як невід'ємна характеристика будь-якої людини. Г. Гегель вважав, що творчість – це створення нового, яке не забуває, не знищує старе, а пам'ятає про нього, зберігає його у собі як джерело своєї історії [11]. Таке розуміння творчості зближує її з категорією саморозвитку у творчості, основу якого складають внутрішні ресурси особистості. Творчість – це процес діяльності, спрямований на створення нового шляхом перетворення наявних знань і розумінь, здатність самостійно, нестандартно вирішувати теоретичні та практичні, особистісні та соціальні проблеми. Творчість – це не фрагментарна діяльність особистості, а безперервний процес, завдяки якому відбувається процес саморозвитку і, в цілому розвитку особистості.

Можливість розвитку творчих здібностей підтверджується успішним досвідом багатьох викладачів, у тому числі тих, хто застосовує методи теорії розвитку творчої особи, створеної на базі принципів теорії вирішення винахідницьких завдань. Творчі здібності - головний чинник підвищення ефективності людського капіталу і цей ресурс можна розглядати як невичерпний.

Для реалізації творчих здібностей майбутнього фахівця сьогодні є значні можливості, що пов'язані із змінами, які відбуваються в житті і відображаються у мисленні людини. Зменшення упереджених і нав'язаних думок і суджень, збільшення потоку інформації

забезпечують необхідну свободу дій. Як наслідок цього, майбутній фахівець набуває дуже важливі педагогічні уміння: готовність до реагування на непередбачуване; прийняття самостійних рішень та здатність нести за них відповідальність; критичний підхід до оцінювання своїх і чужих дій.

Основними напрямками, які сприяють активізації творчих здібностей студентів в освітньому середовищі є: залучення студентів до цінностей культури; створення умов для розвитку молодого людини як суб'єкта культури; допомога студентам у розвитку творчого потенціалу, здібностей, самореалізації у закладі вищої освіти, майбутній професії.

Теоретичний аналіз дав змогу висунути передбачення про те, що розвиток творчих здібностей майбутніх спеціалістів в освітньому середовищі закладу вищої освіти може визначатись за таких умов:

1. Наявність комплексу загальних рис творчої особистості: ерудованості, почуття нового, гнучкості і широти мислення, активності, волі, розвиненого уявлення.

2. Розширення самоосвітніх і самоконтролюючих підходів до пізнання студентами нових знань.

3. Самоаналіз як один з основних умов ефективності процесу організації самостійної роботи у вищій школі.

Слід відзначити, що самоаналіз є невід'ємною частиною підготовки майбутнього фахівця до самостійної професійної діяльності і потребує обов'язкового педагогічного керівництва на початку професійного становлення студента з поступовим переходом цього керівництва до опосередкованого залежно від індивідуальних особливостей професійної підготовки кожного студента. Самоаналіз дозволяє оцінити майбутнім фахівцям якість власної майстерності та виявити шляхи її професійного самовдосконалення, що, в свою чергу, сприяє реалізації індивідуальних можливостей та творчого потенціалу кожного фахівця в майбутній професійній діяльності.

Важливою передумовою виховання культуротворчої особистості студента виступає культурна ідентифікація, що встановлює подібність між собою і своїм народом, будується на принципі продукування ідентичності – індивідуальної, національної, європейської. Культурна ідентифікація – це переживання почуття приналежності до національної культури, інтернаціоналізація (прийняття в якості своїх) її цінностей. Культурна ідентифікація передбачає частково усвідомлений психічний процес уподібнення себе іншій людині чи групі людей. Належність до групи, яку можна окреслити, вважається природною властивістю людей: родина, клан, стан, суспільна верства.

Отже, ми вважаємо, що здатність до культуротворчості можна визначити як синтез властивостей і особливостей особистості. Важливою ознакою культуротворчості є її гармонійність, що обумовлюється дотримання таких критеріїв: усвідомлення і здатність особистості студента орієнтуватись в навчальній діяльності; самооцінка, самоаналіз та ідентифікація себе в цій діяльності; естетична оцінка, що викликає почуття радості і задоволення. Культуротворчість як явище об'єктивної дійсності, зумовлена сукупністю соціально-економічних, суспільно-політичних, етичних факторів, що включає когнітивний, практично-поведінковий, аксіологічний, особистісний компоненти.

Культуротворча особистість – соціально-активна особистість, в основі якої закладені найважливіші психолого-культурні лінії людських відносин: гуманність, рефлексивність, свобода, відповідальність, захищеність, гнучкість, впевненість в собі, емпатія та ін. Культуротворча особистість студента активно засвоює і перетворює навколишній світ, відкрита і вільна, з високо розвиненими вміннями самоідентифікації, що виражають певні духовні та культурні цінності. Виховання культуротворчої особистості студента - цілеспрямований персоніфікований вплив, заснований на єдності соціально організованого освітнього процесу і реального життєвого досвіду щодо формування свідомої установки на культуротворчість в процесі життєдіяльності при використанні певних методів, прийомів і форм, поєднуючи їх з самовихованням.

Джерела

1. Хамитов Н.В. Философия человека: поиск пределов. Вид-во КПИ. 1997. С. 79-80.
2. Даренський В.Ю. Діалогічна природа культури творчості // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2005. № 2. С. 31.
3. Леонтьева В.Н. Культуротворческий процесс: основания и начала. Изд-во ХНУ им. В.Н. Каразина, 2003. С. 56-57.
4. Лаврухина Е.А. Культуротворческая парадигма образования. http://bank.orenipk.ru/Text/t13_208.htm
5. Кузьмина Т. Культуротворческая среда как фактор саморазвития педагогического коллектива образовательного учреждения: дис. ...канд. пед. наук..13.00.01. Тобольск. 2002. 213 с.
6. Амонашвили Ш. А. Размышления о гуманной педагогике. М.1995. 496 с.
7. Фромм Э. Характер и социальный процесс / Психология личности. Тексты. М. 1982. 56 с.
8. Флоренский П.А. Сочинения в 4-х томах. Т.1. Мысль, 1994. 799 с.
9. Здібності // Загальна психологія / М'ясоїд П.А. Київ, «Вища школа». 2001. С.416-432.
10. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Рад. шк. 1989. С. 98-193, 307-373.
11. Кірюхін Д. І. Вступ до філософії релігії Гегеля. Філософія як спекулятивна теологія. ПАРАПАН, 2000. 204 с.